

StOKpaardje

Donateursblad van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 6, nummer 3, 2010
verschijnt 4x per jaar

Colofon

Stichting 't Oude
Kinderboek
Laarstraat 31
7201 CB Zutphen
0575-545117
oudekinderboek@hetnet.nl
di t/m vrij 13.00-17.00
www.stichtingtoudekinderboek.nl
issn 1873-9474
ABN-AMRO 61 17 46 190

Redactie

Lot van den Akker
Eef Nulden
Reint Jan Terbijhe
Bram van IJperen
Paula Bömer

Comité van Aanbeveling

Bennie Jolink
Nannie Kuiper
Marieke Schriks
Jan Terlouw
Wim Hazeu

Wordt u donateur?

Dan krijgt u:

- *ontvangstbevestiging
- *donateursblad(nieuwsbrief)
- *gratis kopersservice
- *eindejaarsattentie
(t/m 2010)

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren
en ter inzage geven van in
principe niet recent
verschenen kinder- en
jeugdliteratuur, in het
bijzonder uit het
Nederlandse taalgebied.

Van het bestuur

Het afgelopen kwartaal hebben we ons beraden over het collectiebeleid en de interne organisatie. In een gezamenlijk overleg van bestuur met de medewerkers is o.a. het belang belicht van de verdeling van werkzaamheden over diverse werkgroepen, inclusief interne rapportages en de inpassing van diverse specifieke werkzaamheden.

Naar buiten toe zijn er diverse activiteiten geweest of gaande zoals deelnemen aan boekenmarkten in Brummen, de Born te Zutphen en de grote boekenmarkt in Deventer op 1 augustus.

In Deventer was de eerste bezoeker ..... Gerrit Komrij. StOK doet ook mee aan de Parade Commedia dell' Arte d'Laere op 12 september en op 19 september wordt er tijdens het Chocoladefestival bij StOK voorgelezen.

In het najaar start een promotiecampagne rond de opname van het StOK-bestand in de Gelderse catalogus, de catalogus van de openbare bibliotheken, Zoek & Boek en Gastlenen.

Over de nieuwsbrief en de donateursattentie, zie elders in dit StOKpaardje.

De kleine omvang van het bestuur, momenteel slechts drie personen, baart ons zorgen. Heeft u, of wellicht iemand in uw kennissenkring, interesse om ons bestuur te versterken, dan nodig ik u graag uit voor een gesprek. Ook zoeken wij nog iemand voor de kascommissie. Elk jaar verzorgt een nieuweling naast degene van het vorige jaar de controle van de kas en de financiële bescheiden. In de praktijk betekent het dus tweemaal een gezellig avondje bij de penningmeester. Graag uw reactie naar StOK.

Reint Jan Terbijhe
voorzitter StOK

De Gelaarsde Kat

Boekvergelijking door Lot van den Akker

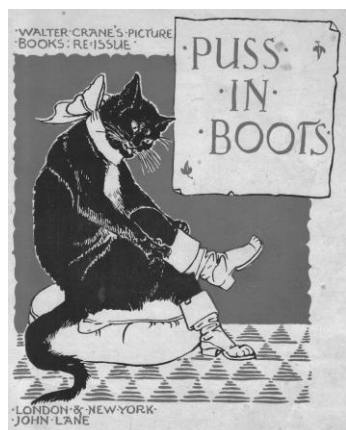
Deze keer kunt u zelf uw boekvergelijking doen en wel door naar de etalage en de vitrines van ons pand in de Laarstraat te kijken! Deze zijn van 11 augustus tot begin oktober geheel gevuld met *Gelaarsde Kat*-boeken! Dit naar aanleiding van de optocht, *Parade Commedia dell' Arte d'Laere*, die op 12 september door Zutphen zal trekken, georganiseerd door Auke Deelstra, en waaraan veel winkeliers uit de Laarstraat zullen meedoen. Wij nemen deel met een kar vol boekomslagen, getrokken door de *Gelaarsde Kat* en geflankeerd door Pippi Langkous en Pietje Bell! Ik verzamel al jarenlang allerlei versies van het sprookje *De Gelaarsde Kat*, in de eerste plaats om de plaatjes, maar ook om de enorme verscheidenheid aan vormen, maten, tekstbehandeling en luxe.

Bekende schrijvers en tekenaars hebben het onderwerp van de arme molenaarszoon, die alleen maar een kat erft, uitgewerkt. Bijna iedereen kent het verhaal: de poes, die blijkt te kunnen praten, weet op sluwe wijze, indruk op de koning en zijn dochter te maken, bedriegt de grote tovenaars en pikt zijn kasteel in voor zijn baasje, die hij de *Markies van Carrabas* noemt. De prinses wordt verliefd op de molenaarszoon, ze trouwen en gaan in het kasteel van de reus wonen. De kat wordt gekoesterd!

Doordat het sprookje, door Perrault ooit op schrift gesteld en hier bekend als sprookje van *Moeder de Gans*, min of meer vogelvrij is, kon iedereen er mee op de loop gaan en er zijn fantasie op uitleven. Op de Deventer boekenmarkt kon ik beslag leggen op een bijna honderdjarig exemplaar, berijmd door Tine van Berken. Ook Erich Kästner heeft het verhaal verteld, waarbij Walter Trier de illustraties verzorgde. Hiervan is daarna nog een schoolversie verschenen. Natuurlijk kon Rie Cramer er wat moois van maken en ook Jan Wiegman. In het Engels, *Puss in Boots*, is er een prachtig prentenboek getekend door Walter Crane. In het Frans heet het *Le Chat Botté*. Van elke vakantie in Frankrijk komen er wel een paar exemplaren in de verzameling terecht. Natuurlijk zijn er pop-upboeken van gemaakt, maar ook een 3D-boek waarbij je een rood-groen brilletje op moet zetten. Er zijn boeken in stripvorm, uitgaven met een grammofoonplaatje erbij, een puzzeltje, kleurboeken, minibookjes, maxi-uitvoeringen en harmonicaboeken.

Sommige zijn heel griezelig met een enge reus en anderen ontzettend zoetelijk.

Het oudste boek in mijn bezit is van 1869 en het jongste een boekje van het Kruidvat, vorig jaar nieuw gekocht.

Illustraties: Walter Crane
Uitgeverij John Lane, London & New York

Illustraties: J.C. v. Hunnik
Uitgeverij Mulder
Serie: No 2235 D

Illustraties: Beatrice Mallet
Chagor Uitgave [ca. 1945]
Serie 150410/3

Gevonden in boeken

Dit wordt misschien wel de laatste "gevonden in boeken", omdat ons trouwe StOK-paardje een andere opzet krijgt (Zie artikel Nieuwsbrief). Na enkele keren over dit onderwerp geschreven te hebben blijkt dat deze vondsten in een paar categorieën zijn in te delen: Eerst de boekenleggers, de meest logische bladwijzers in een boek. Dan volgen de ansichtkaarten, die ook nogal eens worden gebruikt als boekenlegger. Verder allerlei papiertjes, foto's, droogbloemen, sigarenbandjes etc., die kennelijk toevallig bij de hand lagen toen men een bladwijzer zocht.

Ook deze keer leverde dat weer een variëteit aan boekenleggers op. Bij de echte waren

maar twee bijzondere exemplaren: één geborduurde papieren boekenlegger met de tekst; "Heden genoeg" en een gevlochten exemplaar dat deed denken aan de vlechtmattjes die je vroeger op de kleuterschool maakte.

Bij de ansichtkaarten viel er één op. Een zeer stichtelijke kaart met het volgende gedichtje:

*Altijd lief te zijn voor and'ren
dat vergeet ik telkens weer.
'k Wil niet kwaad of kribbig wezen
maak mij vriendelijk, help mij Heer.*

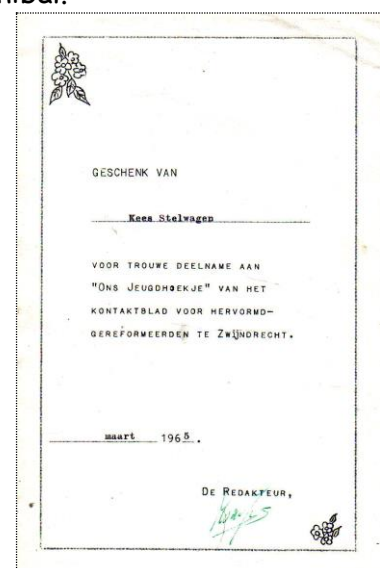
En een hele mooie kaart "Voor mamma, voor haar 55e verjaardag" in 1955. Een reken-sommetje leert dat deze moeder nu 110 zou zijn. Nog twee kaarten van schaatsenrijders Kees Verkerk en Peter Nottet in hun jonge jaren.

Ook bij "allerlei" was niet echt iets bijzonders. Een lange uitvouwbare kaart met een panorama van Amsterdam in 1698. Een brief uit 1969 met de gebruikelijke begintekst "Hoe gaat het met jullie? Bij ons is alles operbest." Dan even later: "één van onze schapen is al gelammerd met één lammetje en het noemt Hannibal."

Een krantenknipsel uit het Handelsblad van 1961 over "Negers en slaven in de literatuur".

Een van de oudste "boekenleggers" is een uitnodiging voor de jaarvergadering van de Gereformeerde Mannenvereniging Eltheto in Bussum op 6 november 1939. Gezien het programma beloofde het een zware avond te worden. Verder nog een soort oorkonde van maart 1965, waarop Kees Stelwagen een geschenk krijgt voor trouwe deelname aan "Ons jeugdhoekje" van het kontakblad voor Hervormd-Gereformeerden te Zwijndrecht. Wat zou er van het schrijverstalent van Kees geworden zijn?

Liet Hoytink

Radio en televisie in oude jongensboeken

Inleiding

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog stond de radio qua ontwikkeling nog in de kinderschoenen en verkeerde televisie nog in een experimenteel stadium. Toch waren er al schrijvers van jongens-boeken die deze thema's in hun boeken met succes wisten te verwerken. Het behoeft geen betoog dat deze boeken zich meestal afspeelden in de zogenaamde betere milieus, immers in arbeidersgezinnen was er toen niet of nauwelijks geld voor een radio. Een distributieradio was daar vaak het maximaal haalbare. De schrijvers van de boeken over dit onderwerp hadden vaak geen radiotechnische achtergrond en lieten hun fantasie dan ook de vrije loop en gingen daardoor ook wel eens in dit opzicht in de fout, maar dat maakte de boeken wel leesbaarder. Omdat na de Tweede Wereldoorlog radio en televisie steeds meer gemeengoed werden, beperk ik me in dit artikel tot boeken met radio en televisie als onderwerp die in de vooroorlogse periode verschenen.

Boeken over avonturen met radio

Een van de eerste jongensboeken met de radio als onderwerp verscheen in 1928 bij Uitgeverij Kluitman en was getiteld *Het Radiospook*.

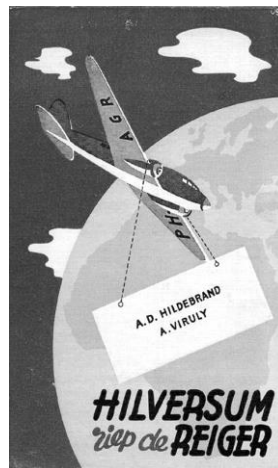

Het was geschreven door Jacques Berghuis Jr. (pseudoniem van Jack

Bulterman, die later bekend werd als trompettist en arrangeur bij het orkest The Ramblers). Het boek gaat over een groepje leerlingen van de Openbare Handelsschool in Amsterdam, dat radio-uitzendingen verzorgt onder de naam "Het Radiospook". Zij misleiden de PTT-opsporingsdienst door vanuit verschillende locaties in de stad uit te zenden. Wanneer de vader van een van de jongens verdacht wordt van diefstal en ook nog eens wordt ontvoerd, starten de jongens via hun zender een opsporingsactie. En met succes want de vader weet met morsetekens de jongens over zijn verblijfplaats te tippen. Met behulp van een door de PTT en een door die dienst aangestelde detective, weten de jongens de echte boeven op te pakken en de vader te bevrijden. Zo rond 1928 schreef Berghuis nog een boek met de radio als onderwerp, namelijk *Hier Radio Mars*. Anders dan de titel doet vermoeden gaat het hier niet om een sciencefictionverhaal maar om een paar scholieren die radio-zendateurs zijn en die daardoor belanden in een reeks spannende gebeurtenissen zoals geheimzinnige radio-uitzendingen en bedrijfsspionage bij een grammofoonplatenfabriek. Van dezelfde schrijver verscheen in 1931 het boek *De Radiumdiefstal*. In dit boek is voor de radio slechts een bescheiden rol weggelegd, maar het speelt wel rond de Philips-fabrieken in Eindhoven en een door dit bedrijf ontwikkelde kortegolfzender. In 1932 verscheen als nummer 24 in de *Geïllustreerde Jeugdbibliotheek* het zogenaamde kwartjesboek *De geheime zender* geschreven door Piet van der Zanden. In dit boek slagen wat vrienden erin met behulp van een zelfgebouwd ontvangtoestel, samen met de politie een bende smokkelaars te

ontmaskeren. Omstreeks 1934 verscheen bij Kluitman een door P.C. van Emburg geschreven boek *De Radio Club*. Dit spannende jongensboek gaat over een stel vrienden die een radioclub oprichten. Samen bouwen zij radiozenders en ontvangers, die zij meenemen op een vakantie in België. Door het af luisteren van clandestiene zenders komen zij bij toeval een spionagebende op het spoor die het heeft voorzien op geheime documenten. *De wedstrijd der Radio Amateurs* van A.D. Hildebrand, dat in 1939 verscheen bij de Wereldbibliotheek te Amsterdam, gaat over een vossenjacht uitgeschreven door een grote radiofabriek. Een vaste baan is de hoofdprijs. De deelnemers moeten met door de fabriek verstrekte zendertjes een bepaald aantal uren zenden. De jagers zijn in dit geval uitgerust met peilapparatuur om de zenders in zo kort mogelijke tijd op te sporen. De hoofdpersonen, twee vrienden, weten buiten bereik van de jagers te blijven en winnen zo de felbegeerde betrekking. In de tweede helft van de jaren dertig is de radio steeds meer gemeengoed geworden en verschijnen er meer jongensboeken over dit onderwerp zoals *Harry Wills, radio omroeper en reporter* en *De familie van Dam voor de radio* (beide boeken van Frank van Duin). Dikwijls zijn er dan verbanden van de radio met de scheepvaart en de zich snel ontwikkelende luchtvaart. Om nog maar enkele titels te noemen: *W.K.L. roept u* (A.D. Hildebrand), *Hilversum riep de Reiger* (A.D. Hildebrand en A. Viruly), *PH 24 antwoordt niet* en *De ondergang van de PH 24* (Hein van Makkum). Ook verscheen in die jaren voor de Tweede Wereldoorlog een serie uit het Engels vertaalde boeken over de *Radiojongens*, geschreven door Gerald Breckenridge,

waarvan sommige titels na de tweede oorlog werden herdrukt. Anders dan

deze titels doen vermoeden hebben deze boeken maar weinig met radio te maken.

Boeken waarin televisie een rol speelde

In de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw werd er in Nederland in het natuurkundig laboratorium van Philips al voorzichtig geëxperimenteerd met televisie. In de kranten en tijdschriften verschenen artikelen die de mogelijkheden van een dergelijk medium bespraken. Maar het leek allemaal nog een beetje sciencefiction. Het eerste jongensboek dat televisie als onderwerp had verscheen in 1929, was getiteld *De Televisiekelder* en werd geschreven door Jacques Berghuis Jr. Eigenlijk was het niet zo verwonderlijk dat deze auteur het spits afbeet over dit onderwerp, want Bulterman was in die tijd werkzaam bij de Philips persdienst en moet daar het nodige van de ontwikkeling van televisie hebben meegekregen. Het boek gaat over een stel Amsterdamse HBS-ers die ook lid zijn van een groep padvindders. Deze groep bouwt zelf een televisiezender plus ontvanger en gaat daarmee experimenteren. Deze experimenten leiden er uiteindelijk toe dat een bende

valsemunten wordt opgerold. Dit gebeurt door een televisie opname-apparaat in de kamer van een verdachte te plaatsen, waardoor zijn schuld wordt aangetoond. Ook Leonard Roggeveen was in die tijd kennelijk geïnteresseerd geraakt in dit nieuwe medium, want hij schreef ongeveer in diezelfde periode zijn klassieker *Draadloze Ogen*. Dit boek werd uitgegeven bij van Goor en Zn. en was geïllustreerd door Hans Borrebach. Het gaat over een jongen, Hans Lippe, die een verwoed radioknutselaar is. Hij bouwt een radio-ontvanger en ontvangt na voltooiing ervan geheimzinnige signalen met het apparaat. Als hij van een onbekende een pakket ontvangt kan hij er vreemde beelden mee ontvangen. Door het verhaal heen loopt een diefstal van postzegels die met behulp van het apparaat wordt opgelost. In de jaren vijftig is dit boek opnieuw uitgegeven. Deze keer onder de titel *De Radio-detective*. Roggeveen publiceerde in 1938 misschien wel zijn beste jongensboek ooit, namelijk *Wereldkampioen 2003*. Roggeveen is daarvoor kennelijk geïnspireerd door de fameuze schaak-

tweekamp om het wereldkampioenschap Euwe tegen Aljechin die in 1935 plaatsvond. In 2003 vindt een dergelijke match plaats die geheel via de televisie is te volgen. Bovendien schetst Roggeveen in dit boek een maatschappelijke, wetenschappelijke en geografische ontwikkeling die voor die tijd echt sciencefiction was. Na de oorlog verschenen er meer jongensboeken met TV als onderwerp, maar toen was het geen fantasie meer. Het was realiteit geworden.

Eef Nulden

Tot het schrijven van dit artikel werd ik geïnspireerd door de website van Louis Meulstee over Radio en televisie in jongensboeken. U vindt die door te gaan naar wftw.nl en daar te klikken op Other topics en dan op Radio and Television in boy's books. U kunt ook googelen en dan 'Radio en televisie in jongensboeken' intikken. U zult verrast zijn.

Recente schenkingen

- Agatha Snellen, *Klaproosje en Korenbloempje*. Bussum, J. van Dishoeck, 2^e druk, 1926.
- Max de Lange-Praamstra, *Marlieske bij de vierdaagse*. Nijkerk, Callenbach, 1963.
- A.C. van der Mast, *Toen de lantaarn in het schuurtje brandde*. Nijkerk, G.F. Callenbach, [1930].
- Tim Carlo, *Kareltje Kwiek : de lotgevallen van een tengere, vlugge jongen*. Zwolle, Librije, 2^e druk, 1938.
- J. de Ranitz, *Flapsnuit wil een mensch worden*. Zwolle, De Erven J.J. Tijl, [1948].
(ontstaan in het gijzelaarskamp St. Michielsgestel, 1942-1943)

Boekbespreking van een recente schenking

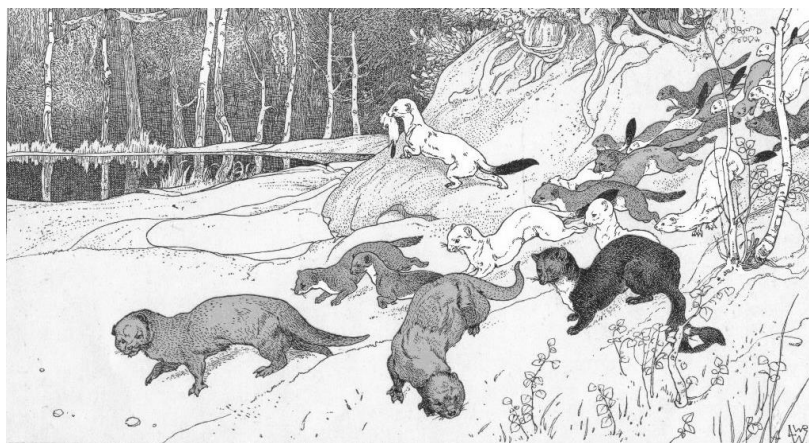
Klaproosje en Korenbloempje. Een sprookje door Agatha Snellen uit 1926, geïllustreerd door L.W.R. Wenckebach. Uitgegeven door J. van Dishoeck te Bussum.

Het verhaal gaat over twee bloemen, die veranderen in kleine meisjes, omdat ze zo graag iets van de wereld willen zien. Ze ontmoeten allerlei dieren, een haasje, een pad, mieren, een bijtje dat ze honing geeft en een muis, die gewond is en die ze naar zijn holletje brengen. Een eekhoorn geeft ze onderdak, maar Korenbloempje wordt ontvoerd door een kraai. Een eend ontfermt zich over haar en ze ontmoet een ander bloemen-vrouwtje, *Crocus*, die een soort ziekenhuisje heeft. Korenbloempje helpt haar en als *Crocus* sterft neemt ze de praktijk over. Op een dag komt een hermelijn haar zieke zoontje brengen en als het lijkt dat hij dood gaat, komen alle roofdieren uit het bos wraak nemen. Ze jagen alle patiënten het water in en deze verdrinken jammerlijk. Als blijkt dat het hermelijntje nog leeft, trekken de roofdieren gelukkig weg. Een vink komt bericht brengen van Klaproosje en brengt ze weer samen. Klaproosje is intussen tot koningin van de vogels gekozen en woont in een groot nest.

Ze maken een tochtje in een mandje dat door vogels wordt meegevoerd, maar ze worden door een onweersbui overvallen en komen terecht in een hooiberg, vlak bij hun eigen korenveld; ze zijn weer thuis. Opeens staan ze weer met hun worteltjes in de grond en zijn tevreden dat ze weer bloem zijn.

Dit wonderlijke verhaal is geïllustreerd met hele fijnzinnige tekeningen in zwart-wit, met hier en daar een kleuraccent. Vooral het plaatje met de roofdieren: otters, marters, wezels en hermelijnen, springt eruit door de precisie waarmee de dieren zijn getekend door Wenckebach. Hij is bij ons vooral bekend omdat hij veel voor de Verkadealbums heeft getekend. Tussen 1896 en 1917 heeft hij ook een aantal kinderboeken geïllustreerd, waaronder *Angelina's belofte* van Melati van Java, *Zwarte Jacob* van Nienke van Hichtum en *Notenkraker en Muizenkoning* van E.T.A. Hoffman. Samen met Agatha Snellen maakte hij *In de muizenwereld*, een vertelling voor achter de piano. Van Agatha Petronella Snellen (1862-1948) hebben wij *Moeders Bloemen en Timon's avontuurlijk vliegtochten*. Voorin het boek staat een reclame voor *Ella in het feeënrijk*. Dit boek staat niet bij StOK in de kast.

Lot van den Akker

in

De Almense Mölle

vindt u :

Galerie De Blauwe Deur.
Een kunstgalerie, die het hele jaar door schilderijen, tekeningen, beelden en fotografie exposeert.
De galerie is geopend op woensdag 10.00-17.00, op donderdag en vrijdag 14.00-17.00 (van november tot half maart gesloten op do & vrij), de eerste zondag van de maand en het eerste weekend van de maand op zaterdag en zondag 12.00-17.00.
Kom gerust eens een kijkje nemen.

www.blauwedeur.nl

Als donateur ontvangt u elk kwartaal ons StOKpaardje, een uitgave waar wij nu bijna zes jaar met veel plezier aan hebben gewerkt. Helaas bereiken we met het StOKpaardje maar een beperkt aantal mensen terwijl we anderzijds via het digitale StOK-bestand, de Gelderse catalogus en het Zoek&Boek programma van openbare bibliotheken steeds meer landelijke contacten krijgen. Wij vinden daarom dat het tijd is voor een verandering en willen per 2011 het StOKpaardje wijzigen in een digitale nieuwsbrief, een digitaal StOKpaardje. Onze belangrijkste overweging is dat we met een nieuwsbrief een veel grotere doelgroep kunnen bereiken, daarnaast speelt het kostenplaatje mee.

Wat is de doelgroep?

Wij willen ca. zes keer per jaar een nieuwsbrief gaan verzenden aan alle donateurs, alle Gelderse Bibliotheken, musea en organisaties op het gebied van oude kinderboeken en aan iedere geïnteresseerde.

Hoe zit dat met het kostenplaatje?

Het maken, printen en verzenden van het StOKpaardje en de donateursattentie kost ca. de helft van de minimum donateursbijdrage. Het per mail verzenden aan de doelgroep kost niets extra.

Hoe gaat de nieuwsbrief eruit zien?

Wij denken aan een variant op het huidige Stokpaardje, wat geringer van omvang maar dankzij de hogere frequentie wel actueler.

De donateursattentie

De eerste vijf jaar zijn de attenties gesponsord door fotograaf Geert de Groot uit Almen. Voor de attentie van 2010 heeft de redactie van het StOKpaardje al een sponsor gevonden. Dankzij de sponsoring waren de bijkomende kosten weliswaar vrij laag maar toch reden dat sommige donateurs aangaven geen prijs te stellen op het geschenk. Uw donateursbijdrage komt voortaan geheel ten goede aan de exploitatie van de Stichting.

Hoe ontvangt u vanaf 2011 het digitale StOKpaardje?

Wij verzoeken u uw naam en e-mail adres aan ons door te geven via oudekinderboek@hetnet.nl. Mocht u geen digitale mogelijkheden hebben, belt u ons dan even tijdens de openingsuren via 0575-545117 of stuur een briefje. Wij zenden u dan vanaf 2011 een geprinte versie van het digitale StOKpaardje toe.

Reint Jan Terbijhe

in- en verkoop van:

jeugdboeken
geïllustreerde jeugdboeken
antiquarische strips
plaatsjesalbum/reclameuitgaven
prentenboeken

4 à 5x per jaar geven wij een catalogus uit met de nieuwste aanwinsten op bovengenoemde onderwerpen

bezoek na afspraak

Antiquariaat
de Spreng

Ton van der Heijden

Boompjes 1
4286 LE Almkerk
0183-403402
06-20955325
ajmvdheijden@planet.nl

